

משיח בן יוסף

כישלון ניסיונו של יוסף

לקראת סוף חייו מצווה יוסף את בני ישראל להחזיר את עצמותיו לארץ כנען:

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֵד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן
הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב.
וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֵד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלָתֶם אֶת
עַצְמוֹתַי מִזֶּה.

בראשית נ, כד-כה

מה משמעות בקשתו? האם הוא הצליח במשימתו? האם הוא הצליח לעברת את מצרים לאורך זמן? מהמסופר בסוף חומש בראשית, אחרי פטירתו של יעקב אבינו, נראה שהתחילו להצטבר סימני שאלה רציניים ביותר לגבי פרעה ומצרים. פתאום מתברר שיוסף, המשנה למלך, זקוק לאישורו של פרעה כדי לקבור את אביו בארץ כנען:

אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה
תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֲעֹלָה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה.
וַיֹּאמֶר פְּרַעֲוֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ.

בראשית נ, ה-ו

רש"י מצטט את דברי הגמרא בפירושו, בד"ה "כאשר השביעך": "ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך". אילולא השבועה שהשביע יעקב את יוסף בנו, פרעה לא היה מאפשר ליוסף לקבור את יעקב בחברון. מדוע? תשובה ראשונה היא שאיש כמו יעקב היה כאליל בעיני המצרים והם רצו להפוך

אותו לע"ז במצרים, ח"ו, ויעקב התנגד לכך.⁷⁷² כך היו עושים לאנשים כמותו. תשובה שנייה: מעמדו של יוסף כבר נהיה מעורער. הוא כבר לא הכל יכול שהיה. החיים במצרים מתחילים לחזור למסלולם הרגיל, והוא, הזר, חזר להיות הזר. מצרים הופכת לאט לאט לבית כלא, ל"בית עבדים" שממנו לא יוצאים, עבור יוסף ואחיו.

המלכודת מתחילה להיסגר עליהם ויוסף מתחיל לשאול את עצמו האם הוא לא טעה כאשר התחיל את מסעו. האם השפעתו תהיה זמנית בלבד? האמת היא שהתורה אינה אומרת דברים מפורשים. מדוע מצטרפים ליוסף ואחיו כל עבדי פרעה למסע לארץ כנען? מתוך כבוד ליעקב או כדי לוודא שיוסף יחזור? מדוע בני יעקב משאירים את טפם וצאנם במצרים? האם מדובר בבני ערובה? לכל הפסוקים האלה דרמשמעות. 'וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרָיִם הוּא וְאָחָיו'⁷⁷³ - מרצונם החופשי?

אני רגיל לתאר את התהליך המתחיל להתפתח במצרים עם שובם של יוסף ואחיו כתהליך של הרעלה הדדית. אם בשלב הראשון של נוכחות בני ישראל במצרים הכל היה בכבוד ובתפארת - יוסף הצליח לעברת את מצרים במידה מסוימת, בשלב השני, המתחיל בפסוקים אלה, לאט לאט, צומחת השנאה. אפשר כמובן להסביר שנאה זו נובעת מקנאה לאור ההצלחה של בני ישראל במקום, הצלחה המתוארת בפסוק 'וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאֱחָזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד'.⁷⁷⁴ אולם צריך לשים לב לדיוק חשוב בפסוק זה: בני ישראל אוהזים בארץ גושן, שאינה בוודאי שלהם, ואחיזה זו יכולה להסביר את השנאה המתפתחת אצל המצרים הרואים זאת. כל זה נכון וחשוב. אולם ברצוני לשים את הדגש על עצם התהליך המתפתח. מדוע הוא התחיל להתפתח? משום שבני ישראל חזרו למצרים. עצם חזרתם גרם. עצם הישארותם במקום מעבר להצלחה שהייתה בשלב הראשון גרמה. לא היה צריך. הסימביוזה עם מצרים הצליחה. ברגע שהצליחה, צריך היה לחזור לארץ ישראל. ראינו את זה במהלך כל הגלות. הסימביוזה עם ספרד הצליחה אבל לא עזבנו בזמן. הסימביוזה עם גרמניה הצליחה אבל לא עזבנו בזמן. הדברים התחדדו אצלי בסוף שנות החמישים. אחרי השואה, קבוצה מצומצמת של

772 ראה פרש"י, ד"ה "אל נא תקברני במצרים": סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאינ מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה.

773 בראשית נ יד.

774 בראשית מז כז.

מחנכים, ואני בתוכם, החלטנו להתגייס כדי להעמיד מחדש על רגליה את יהדות צרפת וכדי להחזיר לחכמת ישראל את יוקרתה שאבדה לה כבר במאה התשע-עשרה. כאשר הבנתי שאנחנו קרובים להצלחה, הבנתי שהגיעה העת לעזוב. חלק מחברי הקבוצה הגיעו לאותה מסקנה, ביניהם פרופ' נהר ופרופ' אמדו לוי-לנסקי. שאלתי את עצמי מי ירוויח מסימביוזה זו ותשובתי הייתה הכמרים הנוצרים. לא היהודים, אלא אותם כמרים המחפשים בצורה נואשת "להתחדש" - se ressourcer כפי שהם מצהירים בצרפתית.

שאלה: מה עם הסימביוזה בארה"ב?

תשובה: זו הדאגה הגדולה שלי. הם כבר נפלו בזרועות אשת פוטיפר. מנהיגיהם נושאים באחריות לכך. אני זוכר פגישות בצרפת, וגם כאן בארץ, עם משלחות משם. היה נושא אחד שאי אפשר היה לדבר איתם עליו בשום פנים ואופן והוא עלייתם של בניהם לארץ. האם זה לא אומר דרשני? מה שאני רוצה להדגיש הוא שהסוף של אותו תהליך של הרעלה הדרדית ידוע לכולם. אם קבוצה אתנית מתעקשת להישאר זרה בארץ לא להם, השנאה ההדרדית פורצת החוצה. ואני מדגיש השנאה ההדרדית. זה ידוע ואין אף מקרה בהיסטוריה היכול לסתור את דבריי. לכן אני כל כך מודאג. עם ישראל החליט לשים סוף לגלותו ובפעם הראשונה בהיסטוריה, יהודים חזרו מכל העולם. האם אין כאן התרחשות מסיבית, כפי שאני רגיל לומר, הצריכה לפתוח את העיניים של כל המנהיגים היהודים, בכל העולם?

הכל כבר כתוב בפרק האחרון של חומש בראשית. הכל כבר כתוב בדברי חז"ל במדרשים. הכל כבר כתוב בדפי ההיסטוריה, ומישהו חושב שהוא יהיה יוצא דופן! מדוע הוא משלה את עצמו? כמה יוספים היו שרי האוצר של מדינות חשובות בעולם? יועצים של נשיאים? ומה קרה? מכאן החשיבות של דברי יוסף בסוף חייו כאשר הוא מבין שניסיונו נכשל:

וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֵלְתֶם אֶת
עֲצֹמֹתַי מִזֶּה.

אל תשאירו דבר במצרים. קחו אתכם את הכל. כולנו יודעים מה עשו הנוצרים והמוסלמים עם דמותו של יוסף. לכן הוא כל כך חושש.

גילוי הקץ

למדנו בשיעור הקודם שיעקב לא הצליח לגלות את הקץ לבניו. בנו יוסף מסר לבני ישראל סימן מובהק לגאולה הקרובה: מי שידע לומר לבני ישראל 'פֶּקֶד' פֶּקֶד' הוא יהיה הגואל. ביטוי זה 'פֶּקֶד' נחרט בזיכרון של בני ישראל, וכאשר זקני העם שמעו את משה מזכיר ביטוי זה על פי הדיבור האלוקי שהתגלה לו בסנה, הם הבינו שהגיעה עת הגאולה:

לְדָ וְאֶסְפֹּת אֶת זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי
אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶדְתִּי אֶתְכֶם וְאֵת הָעָשׂוּי לְכֶם
בְּמִצְרַיִם.

שמות ג טז

וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פֶקֶד יְהוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

שמות ד לא

ובזמן היציאה ממצרים קיים משה את השבועה שהשביע יוסף את בני ישראל לפני מותו:

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשָּׁבַע הַשְּׂבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצֻמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם.

שמות יג יט

הביטוי 'פֶּקֶד' רומז לשתי פקידות: היציאה מן הגלות, והכניסה לארץ ישראל כדי לגלות בה את הקדושה המיוחדת של עם ישראל. בבית מדרשו של הגר"א לימדו שביטוי זה רומז לשני משיחים בישראל: משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.⁷⁷⁵

775 ראה קול התור, חלק ב, קי. ראה גם מי מרום, חלק ח, פרשת ויחי, סוף מאמר קב.

הצורך בשני משיחים בישראל⁷⁷⁶

עניין שני המשיחים בישראל כמעט נשכח, במיוחד בעולם האשכנזי שהיה נתון בסכסוך תיאולוגי קשה עם העולם הנוצרי סביב דמותו של אותו האיש. חכמי ישראל באשכנז הפכו את הנושא הזה כולו לסוד שאין לעסוק בו בגלוי. נטייה זו עוד התחזקה בעקבות פרשת שבתאי צבי שר⁷⁷⁷, והמושג "משיח בן יוסף" כמעט נעלם לחלוטין, גם אם הוא מוזכר במפורש בגמרא.⁷⁷⁷

לא כך היה אצלנו בצפון אפריקה. כל דרדקי ידע שאנחנו מחכים למשיח בן יוסף שיוציא אותנו מן הגלות, ולאחריו, בסוף התקופה הנקראת "ימות המשיח", למשיח בן דוד. אני חייב לציין שכאשר הצרפתים הגיעו אלינו, קיבלו המקובלים של אותה תקופה החלטה לא ללמד יותר את הנושא הזה בפומבי. הסיבה הייתה שאז התחילו ללמוד בצרפתית ולא בערבית-יהודית, ואותם רבנים ראו בכך סכנה מכיוון שהשפה הצרפתית מעבירה תכנים השייכים לעולם הנוצרי. זהו עולם תרבותי עשיר ביותר אולם הוא שונה לחלוטין מהעולם התרבותי העברי. זהו עולם המבוסס על עקרונות הפילוסופיה היוונית והתאולוגיה הנוצרית ומכיוון שהתיאולוגים הנוצרים משתמשים באותן המילים ממש אולם במשמעות שונה לחלוטין מהמשמעות המסורתית שלהן בתורה, הורו אותם מקובלים את מה שהורו. רק מי שעוד זכה ללמוד בערבית-יהודית עוד זכה לשמוע אותם חכמים מדברים על הנושא. אולם מכיוון שאנחנו כבר בשלב מתקדם של תהליך הגאולה, אפשר לחזור ולדבר על הנושא, לכל הפחות כדי להסביר את ההבדל בתפקיד של שני המשיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. המסורת שבידינו מורכבת אף יותר משום שלפיה יש משיח לכל שבט ושבט, לכל משפחה ומשפחה. איך ייתכן דבר כזה? כדי להבין את הנושא, צריך לחזור לשורש המושג משיח ולהשתחרר מכל הבנה או קונוטציה הבאות מן הנצרות. המילה משיח מציינת בשורש את ההצלחה של זהות מסוימת, של צורה מסוימת להיות אדם. המשיח של האנושות כולה הוא ה"בן אדם" שהנביאים דיברו עליו, הבן של אדם הראשון פשוטו כמשמעו. ההיסטוריה האנושית כולה היא היסטוריית הולדתו של אותו בן אדם. היא מובילה, דרך דורות רבים, מאדם הראשון עד לבנו, הבן אדם. גם לזהות העברית יש היסטוריה, המתחילה עם אברהם

776 להשלמת הנושא ראה ספרו של הרב "מספד למשיח?", המקבץ, בין היתר, את שיעוריו על "המספד בירושלים" מאת הרב קוק.

777 ראה סוכה נב ע"א.

והעוברת דרך יעקב ובניו. לכל בן של יעקב אבינו, לכל שבט, תפקיד ומאפיינים זהותיים משלו, הנחוצים להולדת הפונקציה המשיחית בישראל. למדנו כבר שיש צורה של ישראל הנקראת ראובן, צורה אחרת הנקראת שמעון וכו', ולכל זהות שבטית יש תפקיד בכלל ישראל. כאשר זהות שבטית מסוימת מגיעה למה שהיא אמורה להיות לפי מחשבת הבריאה, מתגלה ממד המשיחיות שבה. לכן אפשר לדבר על משיח לשבט ראובן, משיח לשבט שמעון וכו'. אגב, אם נשים לב ללשון המקרא, נראה שיש מספר אנשים, מספר פונקציות בחברה העברית המתוקנת הזוכות לתואר משיח: לא רק מלך המשיח, אלא גם למשל כהן משוח מלחמה.⁷⁷⁸ מדוע מוסיפים לתואר שלהם את התואר משיח או משוח? מכיון שתואר זה אמור לייצג שלמות מסוימת בתפקידם. יוצא שהמשמעות הראשונית של המילה משיח אינה ציון של דמות מסוימת, פלוני אלמוני, אלא של פונקציה בתוך החברה הישראלית המתוקנת. חשוב לזכור זאת כאשר אנחנו מנסים להבין מדוע, על פי המסורת, אנחנו זקוקים לפחות ובעיקר לשני משיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. שני משיחים משום שיש לכל אחד פונקציה אחרת.

יוצא גם ממה שהסברתי כעת שהדמות עצמה, מיהו אותו משיח, האם פלוני או אלמוני, אינה חשובה כל כך. מה שחשוב הוא הפונקציה. אם הפונקציה של משיח בן יוסף היא להחזיר את היהודים לארץ, כאשר זה קורה - וזה קורה בימינו אנו - אומרים שתקופתנו היא אכן תקופת משיח בן יוסף. מיהו אותו משיח בן יוסף אינה שאלה חשובה. העיקר שזה קורה. אני מדגיש נקודה זו משום שהיא מהותית ביותר מול התפיסה הנוצרית של המשיח, המחלחלת לפעמים גם בתוך עמנו, המתרכזת בדמות ולא בתהליך ההיסטורי האמור להתרחש.

כדי להבהיר את הנושא, אזכיר את ההמחשה שאני רגיל לתת בנושא זה: האנושות כולה נמשלת לספינה ובספינה יש תורן בחרטום. ספינה זו שטה והיא עוברת ממקום למקום עד שהיא מגיעה ליעדה. כאשר היא מגיעה, החרטום הוא החלק הראשון המגיע ועליו אותו תורן ובו מתנוסס הדגל המאפשר לזהות על איזו ספינה מדובר. אם אשאל מה חשוב יותר: העובדה שהספינה עם החרטום שלה והדגל שלה הגיעה או העובדה שהחרטום הגיע, כל בר דעת ישיב: הספינה. אם המשל ברור, הנמשל פשוט: החרטום עם הדגל הוא המשיח והספינה היא האנושות כולה. מה שחשוב הוא שהאנושות כולה

778 כהן משוח מלחמה הוא כהן שנמשח בשמן המשחה. תפקידו מתואר בחומש דברים, פרק כ. ראה גם הלכות מלכים לרמב"ם, פרק ז.

הגיעה ליעדה, לא שאיזו דמות הגיעה. זה נכון ברמת האנושות כולה וזה נכון גם ברמת כל זהות אנושית, במיוחד הזהות העברית, ובתוכה כל שבט, ובתוך כל שבט, כל משפחה.

האם הצורך בריבוי משיחים צריך להפתיע אותנו? השל"ה מלמד אותנו שכל שמות השבטים הם תמורה של שם הוויה ב"ה. שם זה מתגלה דרך כל השבטים.⁷⁷⁹ יש שני יוצאים מן הכלל: יהודה ויוסף. בשם יהודה, מופיע שם הוויה בגלוי. בשם יוסף, הוא מתגלה בהסתר: יו"דוא"ו, ואחר כך יש סוף. רק פעם אחת בספר תהילים מופיע שמו של יוסף עם תוספת האות ה"ה: 'עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע'.⁷⁸⁰ יוסף הצדיק זכה לתוספת האות ה"א בשמו ואז מופיעות בו שלוש אותיות משם הוויה. אולם אחרי שלוש אותיות אלה מופיעה המילה ס"ף, רמז לכך שלמשיח בן יוסף, המתגלה ראשון, יש סוף. לכן אומרים שמשיח בן יוסף ייהרג.⁷⁸¹ לעומתו, בשמו של יהודה אין "סוף", רמז למשיח בן דוד שאין לו סוף.

---

779 ראה פירוש השל"ה הקדוש, פרשת וישב: "נודע כי י"ב שבטי י"ה הם נגד י"ב צרופי שם הויה כמבואר בזהרה".

ראה גם "שערי אורה" מאת רבי יוסף ג'קטליה, שער ה, בעניין י"ב חותמות, י"ב מזלות, י"ב חדשים וי"ב שבטים.

780 תהילים פא ו.

781 בסידור הספרדי ע"פ הנוסח של המקובלים, יש כוונה בברכה "תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת", שצריך להתפלל על משיח בן יוסף שלא ייהרג. המדרש אומר שארמילוס הרשע, ראש הצבא של רומי, עתיד להרוג את משיח בן יוסף. השם ארמילוס הוא רומולוס בלטינית, המייסד של רומי. זאת אומרת שיש מלחמה בין רומי לישראל בתקופה של משיח בן יוסף, ולפי הגמרא עתיד משיח בן יוסף להיהרג, אבל המקובלים גילו לנו שאולי אפשר למנוע זאת אם נתפלל כראוי. שמעתי מהרב חיים שבילי ז"ל, בעל הספר "חשבונות הגאולה", מקובל מגרוזיה שחי בירושלים, התייחסות לנושא זה. אתם יודעים שבזמן מלחמת העולם השנייה, הייתה סכנה ממשית ליישוב בעקבות הפלישה של קורפוס אפריקה הגרמני (Afrika Korps), ובראשו רומל, מתוניסיה ללוב ולמצרים. בסוף הוא נסוג אחרי הקרב באל-עלמיין, בקיץ 1942, כמאה קילומטרים מאלכסנדריה. חלק מהבריגדה היהודית השתתף בקרב. ממנה יצא, מאוחר יותר, הפיקוד הראשון של צה"ל. הרב אמר שלך התכוונו המקובלים. הייתה סכנה קיומית על היישוב אבל ניצלנו. (ראה חשבונות הגאולה עמ' 63). החכם שבילי הזכיר שבראש אותו צבא עמד גרמני בשם רומל. השם רומל הוא שם גרמני, אבל יש לו משמעות של שם רומאי. יש כאן איזה צרוף מקרים, משהו מסתורי: מה לו לגנרל גרמני לשאת שם רומי כזה?! וכך הסביר החכם שבילי: ייתכן מאד שהסכנה של הריגת משיח בן יוסף עלידי ארמילוס הרשע כבר חלפה, וניצלנו מזה הודות לכוונה של המקובלים שהתפללו עליו במשך אלפיים שנה. אם לא, מה שחשוב לזכור הוא שבתקופת משיח בן יוסף, האויב העיקרי הוא עשו, הוא רומי הכורת ברית, בין היתר, עם ישמעאל כדי למנוע את חזרת היהודים לארץ. הנשר הרומי והנשר הגרמני, כבר בתקופת "האימפריה הרומית הקדושה של האומה הגרמנית". זה לא מקרי.

בעקבות דברי השל"ה, אנחנו מבינים שמתוך כל השבטים, יש לשבט יוסף ולשבט יהודה תפקידים מיוחדים. לכן, באופן מסורתי, שמו את הדגש על שני המשיחים שלהם. אולם התמונה לפי חז"ל מורכבת אף יותר. לא רק שיש לכל שבט משיח משלו. לפי הגמרא במסכת סנהדרין, זה אף מורכב יותר משום שלכל בית מדרש יש משיח משלו:

מה שמו [של המשיח]? דבי רבי שילא אמרי: שילה שמו שנאמר 'עד כי יבא שילה', דבי רבי ינאי אמרי: ינון שמו שנאמר 'יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו', דבי רבי חנינה אמר: חנינה שמו שנאמר 'אשר לא אתן לכם חנינה', ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר 'כי רחק ממני מנחם'.
סנהדרין צח ע"ב

כל בית מדרש רואה בהעומד בראשו ניצוץ של המשיח, וזה מובן אם מבינים את המושג משיח. עבור התלמידים, הוא הדמות השלמה שצריך לחקות. בהקשר זה, וכדי שלא נטעה, אספר לכם את הסיפור החסידי הבא: "פעם באו תלמידים לרבי ושאלו אותו מדוע הוא לא המשיח וכך השיב להם: ומה אתכם?" תשובתו עמוקה: כל אחד יכול, ומי הוא בפועל - אינו מעניין בסופו של דבר. צריך להבין שיש כאן מאמץ כללי וזה גם מוכרח מתוך דברי הגמרא עצמה: ראשי התיבות של השמות המופיעים בסוגיה מנחם, שילה, ינון וחנינה מרכיבים את המילה משי"ח. לכל בית מדרש ייחודיות משלו, ניצוץ של משיח אם תרצו, אולם בלי אחדות, בלי איחוד הכוחות, אין גילוי. רק הכלל המאוחד מביא לגילוי של המשיח. ה"בן אדם" הוא הבן של כל האנושות, דרך הרחם של ישראל. הוא הפרי של המאמץ הקולקטיבי של האנושות כולה.

תפקידו של משיח בן יוסף

ברצוני כעת לחדד נקודה מהותית ביותר: יוסף אינו משיח, גם יהודה אינו משיח. כאשר אנחנו מדברים על משיח, אנחנו מדברים על צאצאי יוסף ועל

(מתוך שיעורי הרב על מספד לירושלים ועל יוסף ויהודה).
ראה אוצר המדרשים עמ' 466: ואחריו יקום מלך אחר רשע ועז פנים ... ושמו ארמילוס ... ויעלה לירושלם ויהרוג משיח בן יוסף שנאמר (זכריה יב י') והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד".

ראה גם "התקופה הגדולה" לרב כשר, קונטרס משיח בן יוסף.

צאצאי יהודה. תפקידו של משיח בן יוסף אינו המשך תפקידו של יוסף. דווקא להפך: למדנו שהייתה אצל יוסף נטייה ל"חוי". 'אֶפְרַיִם בְּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלֵל',⁷⁸² מדגיש הנביא. ויחד עם זאת 'הֵבֵן יְקִיר לִי אֶפְרַיִם'.⁷⁸³ משיח בן יוסף אינו ממשיך את הקו הזה. הוא דווקא מי שמחזיר את היהודים לארץ. הוא התיקון של הנטייה שהתגלתה אצל יוסף.

המאפיין העיקרי של תקופת משיח בן יוסף הוא החזרה ההמונית של היהודים לארץ, במיוחד של אותן קהילות שבאופן מסורתי מתייחסים אליהן כקהילות שלא חזרו מגלות בית ראשון, כגון יהודי תימן, יהודי ג'רבה וכו'. חזרתן לארץ של קהילות אלו היא סימן מובהק לעצם היותנו בתקופה חדשה לגמרי. חזרת יהודי אתיופיה, ביתא ישראל, רק מחזקת מגמה זו, מכיוון שבאופן מסורתי אנחנו משייכים אותם לשבט דן.⁷⁸⁴ חזרת היהודים לארץ היא השלב הראשון של תקופת משיח בן יוסף, תקופה בה עם ישראל מחזיר לעצמו את עצמאותו המדינית, מקים לעצמו את מדינתו. מי שרוצה ללמוד לעומק את הנושא צריך ללמוד את דברי הנשר הגדול, הרמב"ם, בסוף ספרו "היד החזקה", בפרקים י"א וי"ב בהלכות מלכים ומלחמות. בנוסף, צריכים ללמוד את דברי השל"ה הקדוש על פרשיות "וישב ויחי", את הספר "קול התור" המיוחס לתלמיד של הגר"א, הרב הלל ריבלין משקלוב, את ספרו של הרב מנחם כשר "התקופה הגדולה", וכמובן את דברי הרב קוק זצ"ל. אזכיר כעת רק את ההלכה הראשונה של הרמב"ם בתחילת פרק י"א של הלכות מלכים ומלחמות, בו הוא כותב:

המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דויד ליושנה הממשלה הראשונה, ובונה מקדש, ומקבץ נדחי ישראל.
וחוזרין כל המשפטים בימיו, כשהיו מקודם: מקריבין קרבנות, ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותן האמורה בתורה.

782 הושע ז ח.

783 ירמיהו לא יט.

784 ראה שו"ת הרדב"ז, חלק ז, סימן ה.

צריך לדייק. מדברים על יהודי אתיופיה אולם כינוי זה אינו מדויק. אם הם צאצאי של שבט דן, הם גלו לפני בית ראשון. לכן הם לא "יהודים". הם בני ישראל עברים שגלו ועכשיו חוזרים. לא כחלק מהתהליך הנקרא קיבוץ הגלויות אלא מתהליך אחר הנקרא חזרת עשרת השבטים - קיבוץ נדחי ישראל. הווה אומר שאנחנו, מבחינת תהליך הגאולה, בשלב מתקדם יותר ממה שנקרא "אתחלתא דגאולה" (מתוך שיעורי הרב על תפוצות ישראל).

מיהו אותו "מלך המשיח [ש]עתידי לעמוד ולהחזיר מלכות בית דויד ליושנה הממשלה הראשונה"? כותב הרמב"ם בהלכות חנוכה את הדברים הבאים:

בבית שני כשמלכו יוון, גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות; ופשטו ידם בממונם, ובבנותיהם; ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטימאו הטהרות. וצר להם לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו, והושיעם מידם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים, והרגום והושיעו ישראל מידם; והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה עד החורבן השני. הלכות חנוכה, פרק ג, הלכה א

מדברי הרמב"ם עצמו אנחנו למדים שהמושג מלך קשור לשלטון הפוליטי, לעצמאות המדינית של עם ישראל. המלך המשיח שעתידי להחזיר את השלטון לעם ישראל הוא הנקרא משיח בן יוסף. כך קיבלתי מרבתי, וזה מה שהתחיל להתרחש באופן מעשי בשנת 1917 עם הצהרת בלפור. לא הכל נגמר אז, וגם אחרי הקמת המדינה בתש"ח. מדובר בשלבים, מדובר בתהליך. מי שעמד על נקודה זו הוא בעיקר הגר"א. מי שידוע את מה שהוא כתב בפירושו לספרא דצניעותא יודע. הוא גילה מה שהיה צריך למי שהיה צריך וכל השאר צריך להישאר נסתר, בבחינת "עד כאן אפשר לגלות", עד כאן ותו לא. "ולא ניתן לפרש יותר".

הגאון לא היה לבד. באותה תקופה מספר גדולי ישראל, ביניהם הגאון כמובן, האור החיים הקדוש במרוקו, הבעל שם טוב בפולין ואחרים, אמרו שאנחנו בתקופה חדשה של ההיסטוריה, וכל אחד הורה לתלמידיו לעלות לארץ. איני נכנס כעת לדיון סביב תאריך זה או אחר. אני מדבר על תקופות בהיסטוריה. כל זה קרה סביב שנת תקמ"א היא שנת 1781.⁷⁸⁵ אורו של משיח

785 הרב עמנואל חי ריקי, בעל משנת החסידים, דיבר על תקופה חדשה המתחילה בשנת ת"ק ולקראת סוף התקופה שהוא הזכיר, שנת תקמ"א היא שנת 1781, יהודים רבים עלו לארץ. בין העולים הבולטים באותן השנים נזכיר את הרב חיים בן עטר, בעל האור החיים לתורה, רבי אלעזר רוקח, רבן של ברודי ואמשטרדם; הרמח"ל, רבי משה חיים לוצאטו, רבי גרשון מקוטוב, רבי גדליה חיון ורבי שלום שרעבי (הרש"ש). גם הבעל שם טוב ניסה לעלות לארץ כדי, לפי המסורת, להיפגש עם האור החיים. חסידיו עלו לארץ לקראת שנת תקמ"א וכך עשו גם תלמידיו של הגר"א.

בן יוסף התחיל לבצבץ. לא רק בישראל. אז התחילו באירופה לדבר על חברה המיוסדת על ערכי המוסר, על צדק. אנחנו אז בתקופת הנאורות, קרוב למהפכה הצרפתית - וזה לא מקרי כמובן.

שאלה: איך אפשר להיות בטוח? רבים טעו לפני כן!

תשובה: שאלתך חשובה ואני רוצה לחלק את תשובתי לשני חלקים. קודם כל אתייחס לתאריכים שניתנו במהלך הגלות. אפילו הרמב"ם נתן תאריך!⁷⁸⁶ כל תאריך כזה היה תאריך אפשרי אם היו זוכים, בבחינת 'בְּעֵתָהּ אֶחֱשֶׁנָּה'.⁷⁸⁷ במהלך האחרון, החל משנת תקמ"א, אנחנו כבר במהלך אחר, המהלך של בְּעֵתָהּ, ובתוך הבעתה, זכינו לאחישנה.

קעת נעבור לחלק הראשון של שאלתך לגבי שאלת ההחשה. מהסוגיות העוסקות בנושא, בעיקר במסכת סנהדרין, בעיקר הסוגיה "ייתי ולא אחמיניה",⁷⁸⁸ רואים בבירור שחז"ל כבר הבינו שאנחנו נגיע למצב של בְּעֵתָהּ, מצב המתאפיין בהתמודדות עם מצבים לא פשוטים כלל ועיקר ועם מצב של אין ברירה.

החלק השני של שאלתך קשור לסוגיה אחרת והיא סוגיית הבטחון, או, אם תרצה, לשאלה האם יש לנו תעודת ביטוח כלשהי כאשר מתחילים תהליך היסטורי חדש. התשובה היא שלא, אולם כאן יש לנו נתון חדש ומהותי ביותר, שכנראה לא הדגשתי אותו מספיק במה שהסברתי. כאן לראשונה, יהודים חוזרים מכל קצוות תבל. לא רק הגולים מבית שני אלא הגולים מבית ראשון והם אלה שדווקא, במקרים רבים, התניעו את התהליך. כתוב במדרש ש"כל מה שאירע ליוסף אירע לציון",⁷⁸⁹ ומובא בשם הגאון שקיבוץ גלויות הוא על-ידי בני יוסף, אותם בנים שנטייתם היא לחוץ. בבית מדרשו של הגאון הסבירו שזה נרמז בפסוק 'אֱלֹהִים בְּקִרְבָּה בַּל תִּמּוּט יַעֲזְרֶה אֱלֹהִים לַפְּנוֹת בְּקִרְ'.⁷⁹⁰ רש"י במקום מסביר: "לפנות בוקר - לקץ הגאולה". הוסיף הגאון ואמר ש"לפנות בוקר" בחשבון הוא "שיבת ציון" ו"לפנות" הוא "משיח בן יוסף", והוא קושר את הנושא עם הנאמר על-ידי הגמרא על איילת השחר.⁷⁹¹

786 ראה אגרת תימן.

787 ישעיהו ס כב: הֲקֵטֶן יְהִי לְאֶלֶף וְהֲצַעִיר לְגוֹי עָצוֹם אֲנִי יְהוָה בְּעֵתָהּ אֶחֱשֶׁנָּה.

788 סנהדרין צח ע"ב.

789 תנחומא פרשת ויגש, סימן יא.

790 תהילים מו ו.

791 ראה ירושלמי ברכות פרק א, הלכה א (ד ע"ב): רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא

תיקון חטא אדם הראשון

נקודה נוספת שברצוני להדגיש היא שתפקידו של משיח בן דוד אינו לתקן את חטאו של אדם הראשון, כפי שרבים חושבים. ברמת הכלל חטאו של אדם הראשון כבר תוקן על-ידי דוד המלך. חטאו של אדם הראשון היה במהותו המרידה נגד רצון הבורא. אם אשתמש במונחים של הפילוסופיה הכללית, הייתי אומר שאדם הראשון היה ההומניסט הראשון. הוא רצה לקבוע בעצמו את סולם הערכים המחייב אותו, סולם שונה מסולמו של הבורא. דוד המלך תיקן חטא זה כאשר המליך בפועל את ריבונו של עולם על החברה האזרחית העברית. אני מדגיש: לא על החברה הדתית, אלא על החברה האזרחית, הלאומית. לכן המקובלים אומרים שהוא בעצמו היה משיח בן יוסף הראשון - מכיוון שכמלך פוליטי הוא תיקן את חטאו של אדם הראשון.⁷⁹²

זו המשמעות העמוקה של המדרש המפורסם הבא:

העביר [הקדוש ברוך הוא] לפניו [אדם הראשון] כל הדורות, הראהו דוד, חיי חקוקין לו שלוש שעות. אמר לפניו: רבונו של עולם, לא תהא תקנה לזה? אמר: כך עלתה במחשבה לפני. אמר לו: כמה שני חיי? אמר לו: אלף שנים. אמר לו: יש מתנה ברקיע? אמר לו: הן. אמר לו: שבעים שנה משנותי יהיו למזל זה. מה עשה אדם, הביא את השטר וכתב עליו שטר מתנה. וחתם עליו הקב"ה, מטטרוץ ואדם. אמר אדם: רבש"ע, יפיות זו, מלכות וזמירות הללו, נתונות לו במתנה שבעים שנה, שיחיה ויהא מזמר לפניך. וזה שאומר הכתוב (תהילים מ ח): 'הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי'.

ילקוט שמעוני לבראשית ה א, ד"ה "זה ספר תולדות אדם"⁷⁹³

דרך דוד המלך חזר אדם הראשון בתשובה.⁷⁹⁴ למה הכוונה? נאמר בספר

רבה לר' שמעון בן חלפתא בי רבי כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת.

792 ראה של"ה, תורה שבכתב, מגדל עוז (פרשת נח): ... אבל בדוד כתיב ויעש דוד שם ופירש הזוהר (חלק ג קיג ע"א) שהוא תיקן תמיד השם למעלה לחברו ולייחדו ועשה מקדש למטה מכון נגד מקדש שלמעלה כי יהו"ה בהיכל קדשו שהוא סוד יחוד שלמעלה. ראה "שער הגלגולים" מאת רבי חיים ויטאל, הקדמה לו: ... ודוד המלך ע"ה, שהוא גלגולו של אדה"ר.

793 ראה גם ב"ר יד-יב, מדרש תהילים (שוחר טוב) כ"ה, זח"א נ"ה.

794 ראה גם זהר חלק א, קסח ע"א (פרשת וישלח): רבי שמעון אמר: הא אתמר דדוד מלכא

תהילים 'רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה'.⁷⁹⁵ אמר דוד המלך: אויביי "הרבים" טוענים שאני דוד נכשלתי בתיקון הנפש שיש בי, והיא נפשו של האדם הראשון.⁷⁹⁶ לכן הם טוענים שאין ישועתה לו, לאדם הראשון. אולם דוד המלך הוא מי שלימד את עיקרון התשובה לרבים,⁷⁹⁷ והוא מי שהמליך את הקב"ה עלי אדמות. לכן הוא תיקן את חטאו של אדם הראשון ברמת הכלל.⁷⁹⁸ אם עד דוד המלך לא היה אף מלך שהמליך את הקב"ה על הארץ, החל מדוד ודרך מלכותו, הקב"ה הוא המלך בפועל.⁷⁹⁹ בזכותו של דוד, הקב"ה הוא המלך. זו ההגדרה של תפקידו של משיח בן יוסף, לפי הקבלה.

עד לא הוה לא הוה ליה חיים כלל, בר דאדם קדמאה יחב ליה שבעין שנין מדיליה, וכך הוה קיומיה דדוד מלכא שבעין שנין הוה, וקיומא דאדם קדמאה אלף שנין חסר שבעין, אשתכחו בהני אלף שנין קדמאי אדם הראשון ודוד מלכא, פתח ואמר (תהילים כא-ד) חיים שאל ממך נתת לו אורך ימים עולם ועד, חיים שאל ממך, דא דוד מלכא, דהא כד ברא קב"ה גנתא דעדן, אטיל ביה נשמתא דדוד מלכא, ואסתכל ביה, וחמי דלית ליה חיים מדיליה כלום, וקיימא קמיה כל יומא, כיון דברא אדם הראשון, אמר הא ודאי קיומיה, ומאדם קדמאה הוה שבעין שנין דאתקיים דוד מלכא בעלמא.

795 תהילים ג ג.

ראה "שער הגלגולים" מאת רבי חיים ויטאל, הקדמה ז: ... אמר הכותב, כך שמעתי דברים אלו מפי מורי ז"ל, ואיני זוכר הבנתם היטב, אבל נ"ל באורם, כי אפשר שהרע אשר אל הנפש והרוח. שניהם ילכו יחד בגוף האיש הזה מהם, אשר הרשיע מעשיו. הטוב אשר בנפש והרוח, ילכו בגוף האיש המטהר מעשיו כנז"ל. ובזה תבין מה היתה יראת דוד המלך ע"ה, באמרו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה. כי דבר זה מתמיה, שיאמרו גנות באיש הזה גדול כדוד המלך. ולהבין זה נדייק מש"ה, אין ישועתה לו, והל"ל אין ישועתה לה, ויחזור למלת נפשי הנזכרת בתחלה, אבל יובן עם הנזכר והוא זה, דע, כי דוד המלך ע"ה, היתה נפשו גבוהה עד מאד, אמנם ע"י חטאו של אדה"ר הקדום, מאז ירדה אל עמקי הקליפות בסטרא דנוקבא של הקליפה, וכאשר נולד דוד, היה פעם א' שיצא מן הקליפות, ולכן לא התחיל תקונו אלא מבחי' העשיה הנקראת נפש ובלבד לסבת היותו מגולגל ממדרגה השלישית כנז"ל. וז"ס הנזכר בסבא משפטים דף ק"ג ע"א, וגם בכמה מאמרים אחרים, כי דוד היה מסטרא דנוקבא ולא מדכורא, אלא בעולם המיתה הנקראת נוקבא, והבן זה.

796

ראה גם מאמרי הראי"ה, עמ' 38: בנפש דוד אין אנו מוצאים חיים פרטיים מופרדים בפני עצמם. החוט הולך ונמשך כל כך יורנו להכיר בה רק המשך מרכזי מהחיים הכלליים, מאור אמת ליעקב ותפארת ישראל - "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון... "

797 ע"ז ד ע"ב.

ברמת הפרט כל אחד נמצא איפה שהוא נמצא בקשר לחטאו של אדם הראשון, כלומר בקשר לקבלת רצון הבורא על עצמו. רבים מתבלבלים מכיוון שהם לא יודעים להבחין בין רמת הכלל ובין רמת הפרט (מתוך שיעורי הרב על פרשת בראשית).

798

ראה דברי הילקוט שמעוני - שמואל א, פרק ח, רמז קו, על הפסוק בשמואל א ח ז 'ויאמר ה' אל שמואל שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם': בשלשה דברים עתידים למאוס, במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבנין

799

אם כך פני הדברים, עלינו לשאול את עצמנו מה נשאר לתקן ברמת הכלל. התשובה היא: החטא של האדם השני, קין - מה שאני רגיל לכנות "לפתור את משוואת האחוה". לכן סיסמתו של המשיח היא 'וְאֶהְבֶּתְ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ'.⁸⁰⁰ הוא מי שיביא את השלום בין בני האדם. זהו תפקידו של משיח בן דוד.

עין אחד

הנקודה השלישית שצריך לחדד היא שבזמן משיח בן יוסף, על עם ישראל להתאחד.

וְאַתָּה בֶּן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיהוּדָה וּלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוּ
וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוּ.
וְקָרַב אִתְּם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחַדִּים בְּיַדְךָ.

יחזקאל לז, טז-יז

הדרישה לאחדות אינה דרישה לאחידות. היא דרישה להכרה הדדית בתפקיד הייחודי של כל אחד ובנחיצותו. משיח בן יוסף שם קץ לפילוג בעם, פילוג שהתחיל מיד אחרי מלכותו של שלמה, בנו של דוד המלך. בהקשר זה אזכיר את דברי הנביא:

וְסָרָה קִנְאָת אֶפְרַיִם וְצַרְרֵי יְהוּדָה יִפְרְתוּ אֶפְרַיִם לֹא יִקְנָא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה
לֹא יִצַר אֶת אֶפְרַיִם.

ישעיהו יא יג

מסביר רש"י: "אפרים לא יקנא את יהודה: משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו זה בזה". כדי להבין את חשיבות דברי רש"י, עלינו לזכור שאם יוסף מקביל לציון, יהודה מקביל לירושלים. ועל זה אומר בעל השערי אורה:

בית המקדש, אימתי מאסו שלשתם בימי ירבעם, הדא הוא דכתיב (ש"ב, כ-א) 'זיען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בך' - זו מלכות שמים, 'ולא נחלה בך בני ישראל' - זו מלכות בית דוד, 'איש לאהלו ישראל' - ולא לבית המקדש, אל תקרי לאהלו אלא לאלקיו.

וזהו סוד 'כי שמך נקרא על עירך ועל עמך'. ואם תאמר והכתיב: 'כי בחר י"י בציון' (תהלים קלב יג), בציון ולא בירושלים? דע כי ההתחלה שירדה שכנינה לשכון לירושלים, על ידי ציון היתה, שנאמר 'ברוך י"י מציון שוכן ירושלים' (שם קלה כא), ואומר: 'מציון מכלל יופי אלהים הופיע'. כלומר, מציון הופיע השם לשכון בירושלים. הרי לך ידוע סוד שם יהו"ה יתברך שהוא מיוחד לישראל, וזהו סוד 'כי לא יטוש יהו"ה את עמו בעבור שמו הגדול' (שמואל א יב כב). כלומר, אף על פי שישראל אינם כל כך צדיקים, לא יטוש י"י את עמו. ומה טעם? לפי שהם חלק שמו הגדול, וכשם ששמו הגדול אינו יכול להשתנות, כך ישראל אין להם כליה, וזהו סוד: 'אני יהו"ה לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם' (מלאכי ג ו).

שערי אורה, שער חמישי

יש בדבריו יסוד חשוב ביותר: ירידת השכינה לירושלים היא על-ידי ציון. אם אין הכרה הדדית בין משיח בן יוסף למשיח בן דוד, השכינה אינה יכולה לשכון. בלי אחדות, זה בלתי אפשרי. לכן נושא האחדות הוא מהותי ביותר. הוא אינו עניין קוסמטי. מכאן החשיבות של ממשלת אחדות בישראל בימינו. אקשור את הנושא למה שהזכרתי לגבי משיח בן יוסף העתיד להיהרג. הכוונה היא למשיח בן יוסף הרוצה לקיים את עצמו ללא קשר עם משיח בן דוד. אז הוא נפטר מן העולם. אז הוא אפיזודה חולפת, כישלון. צריך לקשור את הדברים עם הנאמר בסוגיית הגמרא הדנה במערכת היחסים בין ירבעם, בן ישי וריבונו של עולם:

אמר רבי אבא: אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו: מי בראש? בן ישי בראש. אי הכי לא בעינא?

סנהדרין קב ע"א

הקב"ה תפש את ירבעם בן נבט, המלך הראשון של ממלכת ישראל בצפון, אחרי שמרד והתחיל להחטיא את ישראל בעבודה זרה, כדי להחזיר אותה בתשובה. אולם כאשר נודע לו שתפקידו זמני ובן ישי יוביל את סוף התהליך של הגאולה, הוא לא הסכים. מדוע? משום שהוא תפס את תפקידו כשולי - מעצם היותו זמני, וזו טעות. בלעדיו, אין שלב שני. בלי משיח בן יוסף, אין משיח בן דוד. תפקידו הוא הכרחי. רגילים להסביר שיש כאן עניין של כבוד אולם אני חושב שיש כאן אי-הבנה בסיסית במושג הגאולה. אני חוזר למשל

הספינה: או שכל הספינה מגיעה ליעד או שאף אחד אינו מגיע. אין שום חשיבות של מי הדגל על הספינה.

אסביר נקודה נוספת: ישנם שני שלבים משום שיש שתי משימות. הראשונה, להחזיר את ישראל על במת ההיסטוריה העולמית, להחזיר לנו את עצמאותנו, להתחיל לבנות את החברה הישראלית על יסוד ערכי המוסר. כל זה שייך לתקופת משיח בן יוסף. תיקון משוואת האחוה בחברה הישראלית, גם זה שייך לתקופתו של משיח בן יוסף. להפוך את החברה הישראלית למגדלור כלפי האומות כולן, לתקן את משוואת האחוה ברמת האוניברסל האנושי כולו, זה כבר תפקידו של משיח בן דוד. זה מתחיל בימינו. לכן, כאשר שואלים אותי האם אנחנו באתחלתא דגאולה, אני מחייך. אנחנו בשלב מתקדם בהרבה. האם אתם רואים כאן את הפרדוקס? יוסף נטה לחוץ ויהודה לפניו. משיח בן יוסף נוטה כלפי פנים. הוא בונה את החברה הישראלית. משיח בן דוד נוטה כלפי חוץ. הוא עסוק באוניברסל האנושי כולו, אולם כל זה מציון. לא משום מקום אחר בעולם. הוא יכול לעשות זאת משום שהבנייה של תקופת משיח בן יוסף היא בנייה איתנה. לכן אני נוטה לומר היום שעברנו כבר את השלב של משיח בן יוסף ונכנסו לתקופה חדשה של משיח בן דוד. מכאן הדאגה הרבה שלי כלפי היהודים שנשארו בחוץ. מה הם עוד עושים שם?

אסיים בנקודה האחרונה: בתקופה הנקראת משיח בן דוד, יש שלבים נוספים כגון תחיית המתים. אולי שמעתם אנשים המדברים על דברים אלה. אולם האמת היא שאף אחד אינו יכול להסביר מהי תקופתו של משיח בן דוד. לכן, צריך להיצמד לפתגם הידוע: נחיה ונראה. אולי צריך לומר: נראה ונחיה! אם נראה, נחיה! כל מי שמדבר מדמיין בעיני רוחו את הדברים, אולם אף אחד אינו יודע. 'עין לא ראתה אלהים זולתך'.⁸⁰¹ המצב דומה קצת למצבנו לפני מאתיים שנה: האם, אז, מישהו ידע איך נגיע למדינה משלנו? אף אחד. האמנו שזה יקרה. אבל איך? חידה. ופתאום העסק התחיל. מדוע הוא התחיל? משום שהתחלנו לעשות, לא רק לחלום או לקוות. התחלנו לעשות פעמים רבות בלי להבין את המשמעות העמוקה של עשייה זו. פעמים רבות, ובעיני רבים, העושים נראו כאנשים הזויים. היום שואלים אותי מה עם בית המקדש? איני יודע. אני יודע מה התנאים הדרושים. למשל צדק חברתי. אולם איך זה יקרה יום אחד? איני יודע. אני יודע שזה יהיה. זו אמונה ויש

801 ישעיהו סד ג.

לה על מה להתבסס. זו אמונה, זה כבר לא חלום, משום שעד כה ראינו איך הדברים שנראו בלתי אפשריים, התרחשו. רק אזכיר את שחרור ירושלים. לפני מלחמת ששת הימים היינו רואים את הכותל מרחוק והרחוק הזה נראה רחוק מאוד מאוד ופתאום קרה מה שקרה. לכן אנחנו יודעים שזה יהיה, ואני מוסיף: אנחנו יודעים מהם השלבים הנדרשים כדי שזה יהיה. בזה צריך להתרכז היום. לבנות את החברה שלנו, לייסד אותה על יסוד אותם ערכים מוסריים, לגלות את הקדושה מתוך איחוד הערכים האלה. זו המשימה שלנו היום.